

Dušková, Sáša

Neznámá křížovnická listina ve formulářové sbírce biskupa Tobiáše z Bechyně

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1965, vol. 14, iss. E10, pp. [303]-311

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109430>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SÁŠA DUŠKOVÁ

NEZNÁMÁ KŘÍŽOVNICKÁ LISTINA VE FORMULÁŘOVÉ SBÍRCE BISKUPA TOBIÁŠE Z BECHYNĚ

Obecně je známo, že ve formulářových sbírkách XIII. století tvoří kusy, které odpovídají skutečným listinám dochovaným buď v originále nebo v opise, jen mizivé procento.¹ Přesto jsou pro poznání vzniku těchto sbírek jedním z nejdůležitějších činitelů právě proto, že jsou někdy jediným reálným východiskem, o něž se lze opřít. Vztah mezi oběma formami dochování nebývá stejný. Na našem brněnském diplomatářovém pracovišti jsme se přesvědčili o tom, že tyto listiny nevznikaly na základě již existujících formulářových sbírek, nýbrž naopak, že byly do nich zapisovány po svém vyhotovení (tedy listina byla prius a zápis ve formulářové sbírce posterius). Pro formulář Tobiaše z Bechyně (FTB), jímž se nyní v širším rozsahu zabývám, jsem v nedávno dokončené práci² pokročila ještě dále. Zjistila jsem, že několik listin, které na jméno Tobiaše z Bechyně vyhotovil jeho písař a notář označený zatímne siglou T 1³ v letech 1288—1290, se stalo základem této formulářové sbírky.⁴ K tomuto základu bylo přidáno opět notářem T 1 několik dalších skutečných listin určených vesměs pražským křižovníkům, které byly shromážděny v této době (tedy v letech 1288—1290) z neznámých důvodů s největší pravděpodobností v kanceláři biskupově. Byla mezi nimi listina biskupa Mikuláše,⁵ kterou upravovatel FTB (patrně T 1) převedl na jméno Tobiašovo, i listina krále Václava II.⁶ Křižovnické listiny tvořily jistou skupinu čísel formuláře, která šla za sebou; v této skupině se dvě čísla v originále nebo v opise přímo nedochovala, ale právě z toho, že do celé skupiny přesně zapadla, bylo možno předpokládat existenci skutečných listin.⁷

O žádnou z nich však v této krátké studii nejde. Při analýze FTB se vyskytla ještě jedna (možno říci) přímo záhada, která se na první pohled zdála zcela neřešitelná, a která proto nebyla do mé shora citované práce pojata. Když jsem ji však znovu promýšlela na základě všech zkušeností, které jsem z práce vytěžila, domnívám se, že jsem k jejímu jádru přece jenom pronikla.

Tak vznikla tato krátká studie, tento drobný medajlón, jež se přes jeho stručnost odvažuji věnovat našemu jubilentovi, neboť jsem si jista jeho pochopením pro obtížnost diplomatické práce v konkrétních případech mnohokrát projeveným.

Nejstarší kompletní redakce FTB je obsažena v rukopise inšpruckém z počátku

XIV. stol., jehož edici pořídil J. B. Novák.⁸ V dalších rukopisech, které známe, docházelo k různým variacím proti rukopisu inšpruckému. I když ve svém celku, pokud jde o výběr kusů, se původní FTB změnil jen málo, v mladších rukopisech docházelo k jinému jejich řazení a k postupné záměně jména biskupa Tobiáše za jeho nepřímého nástupce Jana IV. Tak již v rukopise vídeňském část kusů nese ještě jméno Tobiášovo, většina však již jméno Janovo, řazení kusů i jejich označení již jen ve velmi malém rozsahu odpovídá rukopisu inšpruckému. Vídeňský rukopis z poloviny XIV. stol.⁹ zůstal dosavadním bádáním opomenut a čeká dosud na své zpracování, ačkoliv o rukopisech mladších jsme informováni mnohem lépe. Jsou to hlavně dva rukopisy nazývané Fr. Palackým „Cancellaria Johannis de Dražic“, rukopis vilheringský z druhé pol. XIV. stol. a rukopis pražské kapituly J 40^b, známý také pod jménem rukopis Přimdův, ze stol. XV., jehož znění však bylo považováno Palackým za lepší než znění rukopisu vilheringského.¹⁰ V obou se již Tobiášovo jméno nevyskytne, kusy v převážné většině jsou přisuzovány biskupu Janovi; řazení je ponecháno totéž jako v rukopise vídeňském.

Ve své citované práci jsem z metodických důvodů vycházela z rukopisu inšpruckého, na jehož základě jsem došla k závěrům úvodem dotčeným. Když jsem pak zkoumala, jak se zmíněná skupina křížovnických listin prezentovala v ostatních rukopisech, zjistila jsem, že je sice uváděna ve stejném sledu, že však ve vilheringském rukopise je obohacena ještě o jedno číslo, k němuž Fr. Palacký dodal, že existuje jeho originál.¹¹ Najít tento originál se později ukázalo obtížnější, než se zdálo na první pohled.

Formulářový kus, jehož originál Palacký stanovil podle č. 96 vilheringského rukopisu, je vidimus biskupa Jana IV. z Dražic, v němž je v plném znění obsažena listina řezenského biskupa Lva. Touto listinou Lvovou se přičleňuje špitál v Chebu křížovnickému špitálu pražskému. Poněvadž Palackému nemohl tehdy být ještě znám vztah mezi původním FTB a jeho vilheringskou redakcí, je nepochybné, že originál hledal a pravděpodobně i našel mezi listinami biskupa Jana IV. z Dražic.

Že originál tohoto kusu existovat mohl, na to ukazují dvě příznivé okolnosti. Listina je určena pražským křížovníkům a vidimovaný kus — listina biskupa Lva ze 14. září 1271¹² — skutečně v archivu křížovnickém dnes je.¹³ Tam je však také její vidimus biskupa Jana IV., datovaný 28. května 1311.¹⁴ Je to patrně listina, již měl Fr. Palacký na mysli. Její datum je tužkou¹⁵ připsáno k č. 39 formuláře Přimdova, které odpovídá vilheringskému č. 96.

Srovnáme-li však znění Janova vidimusu se zněním ve formulářové sbírce vilheringské i v Přimdovi,¹⁶ dojdeme k překvapujícímu závěru. Zatím co listina řezenského biskupa se svým zněním s ním až na výkyvy ve formulářích běžně shoduje, je znění skutečné listiny Janovy naprosto odlišné. V listině je intitlace zcela prostá: „Nos Joannes dei gratia Pragensis episcopus“, ve formuláři složitější o salutační formuli: „Johannes dei gratia Pragensis episcopus universis presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam“. Promulgace je opačně zase v listině širší: „Notum

facimus universis presentes literas inspecturis, quod...“; ve formuláři ji tvoří jen prosté: „Noveritis, quod...“ Narace s vidimační formulí zdánlivě diferenčních možností mnoho neposkytuje, její stavba i její slovní vyjádření však v obou kusech je naprosto odchylné. V listině zní: „quod constituti in provincia nostra religiosi viri magister ... nobis exhibuerunt quandam literam felicis memorie domini ... sigillis munitam tenoris et continentie subsequenter“. Formulář je bližší vidinám známým ze XIII. stol.: „quod nos venerabilis ... Leonis ... litteras patentes eius sigillo episcopali, quo ipse usus fuit, dum viveret, coniunctas (sic pro communitas) non cancellatas, non viciatas nec in aliqua sui parte abolitas vidimus et legimus in hec verba.“ Po transumptu listiny řezenského biskupa I.va následuje v listině jakési pokračování narace s prosbou o vidimus, který nemá ve formuláři obdobu. Tam následuje ihned koroborace: „In cuius rei testimonium istud scriptum sigilli nostri caractere fecimus insingniri“. Koroborace listiny je vlastně spojena s dispozicí: „Quibus eorum precibus favorabiliter inclinati literas ipsas auscultari et auscultatas transcribi fecimus sigilli munimine exemplari“. Pokud jde o datovací formulí, není podstatné jen to, že je v obou kusech odchylná; v listině: „Datum in Rudnicz anno Domini MCCCXI, quinto kal. iunii, pontificatus nostri anno decimo“¹⁷ a ve formuláři: „Datum Prage anno Domini M^oCCC^o etc. kl.(?) iulii, indiccione prima“. Podstatnější je, že ve formuláři není datum zkráceno, jak bývá zvykem, úplně, nýbrž že poskytuje jisté údaje, kterých se je možné v dalším zachytit. Samo o sobě to ovšem existenci skutečné listiny nezaručuje, neboť ze zkušenosti víme, že v ostatních kusech formulářových, i když měly za základ skutečné listiny, bylo nejen datum, nýbrž i celá formule koroborační až na incipit zpravidla vynechána.

V našem případě hledáme ovšem sebemenší opěrný bod, neboť nám nezbyvá než se smířit s tím, že křížovnická listina Janova a formulář č. 96, resp. 39 nejsou totožné. Buď se tedy Palacký a po něm i jiní dali strhnout jen vnějšími okolnostmi a nesrovnali vzájemně oba texty, nebo jim stačilo již to, že se shodovala aspoň vidimovaná listina řezenského biskupa. Pak bychom si museli celou situaci představit tak, že v druhé redakci FTB za biskupa Jana IV. nový upravovatel na jedné straně zcela v intencích původní sbírky přičlenil ke skupině kusů hlásících se ke křížovníkům další kus křížovnický, na druhé straně však proti všem zvyklostem formulářovým ponechal jen část listiny v pravé podobě, část pak zcela po svém překomponoval. Násilnost celé této koncepce je zajisté dostatečně zřejmá, neboť je především nadmíru komplikovaná a za druhé odjinud naprosto nedoložitelná. Je ji nepochybně nutno zavrhnout.

Než však zamítneme úplně Palackého poznámku o dochovaném originále č. 96, pokusme se zjistit, zda snad Palacký neměl na mysli přece jenom originál jiný. V dostupných pomůckách — v křížovnickém inventáři nebo v křížovnických kopiích — však již nenajdeme ani záznam tím méně opis dalšího vidimusu I.vovy listiny.

Nezbývá nám tedy než na poznámku Palackého rezignovat. Originál kusu č. 96 dnes neexistuje a neexistoval ani v době Palackého. Neexistoval však nikdy? Tato

otázka není neoprávněna vzhledem k tomu, co bylo výše pověděno o postavení kusu ve formulářové sbírce. Ještě jsme nevyčerpali všechny možnosti, které se nám nabízejí a které pomohou rlaše dosavadní vědomosti doplnit. Z konkrétních možností nebyly využity zatím dvě. Nešli jsme po stopě datovací formule ve formuláři č. 96 a po vzoru našich předchůdců jsme nechali stranou vídeňský rukopis. Datovací formule je velice problematická, neboť samotná indikce není právě údaj nejspolehlivější. Než, nemáme-li zanedbat žádnou možnost, musíme se vypořádat i s ní. Přes dlouhou dobu pontifikátu Janova, avšak s ohledem na jeho avignonský pobyt, můžeme patrně přijmout jen rok 1303, do něhož první indikce spadá.¹⁸ Avšak předpoklad, že kromě listiny Janovy z 28. května 1311 existovala ještě jedna listina téhož biskupa z 1. července 1303, je neúnosný, neboť nevysvětluje, proč by týž biskup vidimoval touž listinu dvakrát a proč by jí nad to pokaždé dal jinou formu.

Zbývá rukopis vídeňský. Tam stejně jako v rukopise Přimdově je za skupinou listin křížovnických pod č. 39¹⁹ text našeho kusu, avšak jako vydavatel není udán biskup Jan, nýbrž jeho předchůdce Tobiáš. Naše zkoumání je tedy zřejmě třeba obrátit jiným směrem a položit si otázku, zda předlohou zkoumaného kusu nemohla být listina biskupa Tobiáše. Cesta, která se nám touto možností otevřela, je zajisté lákavá aspoň potud, že přibližuje nový kus k jádru FTB, k němuž se svým umístěním a svým příjemcem hlásí. I datovací formule je zřejmě přizpůsobena svému vydavateli biskupu Tobiáši, neboť zní: „Datum Prage anno dominice incarnationis M^oCC^o etc. kal. iulii, indictione XIII°“. Tak jako shora u formuláře Janova lze se přichytit jen indikce, v úvahu tu přichází pro období Tobiášova pontifikátu jen rok jeden, totiž r. 1286. S výsledkem můžeme být spokojeni, datum roční předpokládané listiny není vzdáleno příliš od doby, kdy předpokládáme také vznik jádra FTB, a této době předchází. Nebrání nám tedy zatím nic tomu, abychom vyslovili předběžnou tezi, že formulářový křížovnický kus je odvozen ze skutečné listiny biskupa Tobiáše z 1. července 1286.

Materiál k prokázání této teze nedá již FTB, nýbrž jediné vlastní listiny Tobiášovy, jestliže se podaří prokázat, že kus svým stylem odpovídá skutečným listinám tohoto biskupa. Důkaz nebude snadný, jednak proto, že individuální styl se jeví jen v poměrně malé části našeho kusu (větší zabírá vidimovaná listina), jednak proto, že vidimusy obecně jsou listinami po stránce stylistické nejjednoduššími, neboť se omezují s největší částí jen na nutné vidimační obraty.

Mezi listinami Tobiášovými máme k dispozici vidimusů pět: 1. 1286, ledna 4. Praha pro augustiniány u sv. Tomáše; vidimován je list papežský. 2. 1287, prosince 18. Praha pro klášter zderazský; vidimus královské listiny. 3. 1294, května 30. Praha pro klášter rajhradský; vidimus listu papežského. 4—5. nedatované vidimusy pro křížovníky; v jednom jsou vidimovány listy papežské, v druhém listina Václava II.²⁰ Až na č. 1 jsou sice všechny zachovány v originále, jsou však každý psán jinou rukou, takže ani u jednoho nemůžeme prokázat kancelářský původ. Nás by především zajímalo, zda lze aspoň v jednom postihnout ruku notáře T 1, s nímž je spojen vznik

FTB. Bohužel do r. 1290, kdy, jak předpokládáme, T 1 kancelář opustil, je zachován jen jeden vidimus (zderazský), který však notářem T 1 napsán nebyl, takže pravděpodobně vznikl u příjemce. S formulářovým kusem nemá společného nic, i běžná vidimační formule je podstatně odlišná. Zbývá tedy jen z opisového dochování známý vidimus svatotomášský, který je naší předpokládané listině časově nejbližší. Ten také kýžený výsledek přinesl, i když ne do všech podrobností, jak bychom si zajisté přáli. Srovnáme-li úvodní formule: „Thobias dei gratia Pragensis episcopus universis presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Noveritis, quod nos litteras apostolicas non cancellatas, non viciatas nec in aliqua parte sui abolitas cum vero filo, bulla et carta vidimus et legimus in hec verba“ se zněním shora citovaného formuláře, které je ovšem nyní třeba změnit na jméno Tobiášovo, nemůžeme pochybovat o totožnosti skladatele obou kusů. Bohužel druhá formule, o níž se tu ještě při stylistickém srovnání můžeme opřít, totiž koroborace, nás částečně zklame. V úvodní partii se listinná koroborace s formulářovou kryje, v obou totiž zní stejně: „In cuius rei testimonium istud scriptum“, dále listina má slova „fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari“, kdežto formulář „sigilli nostri caractere fecimus insingniri“. Zdálo by se, že tato malá odchylka již nemůže ohrozit důkaz o tomtéž skladateli obou kusů. Patrně vskutku neohrozí, poněvadž shodné části jsou dostatečně přesvědčivé a s drobnými variantami musíme vždy počítat. Přesto se touto odchylkou ještě chei zabývat, neboť ovlivňuje další směr našeho zkoumání, jak níže uvidíme.

Celou koroboraci, tedy včetně závěru tak, jak ji uvádí svatotomášská listina. najdeme v listinách Tobiášových a dokonce právě v těch, které psal písař a notář T 1,²¹ takže můžeme předpokládat, že T 1 také listinu svatotomášskou psal a ta že tedy je kancelářského původu. Ještě častěji než v listinách je táž koroborace ve FTB,²² kde ovšem bude třeba prokázat, zda kusy, v nichž se ozývá, mají předlohou skutečnou listinu, nebo, což se zdá zatím pravděpodobnější, je tu třeba přímo počítat s úpravou T 1 jakožto autora první redakce FTB. Obrat „sigilli nostri caractere fecimus insingniri“ však není ani v jedné listině Tobiášově (bez ohledu na to zda obsahem je vidimus či právní čin jiný) ani v jednom kuse FTB. Na druhé straně není však tento obrat neznámý, užíval ho totiž Petr, písař a notář předchůdce Tobiášova, Jana III. z Dražic. V listině Jana III. pro žďárský klášter z 16. dubna 1267²³ čteme tuto koroboraci: „In cuius rei testimonium presens scriptum sigilli nostri caractere fecimus insingniri.“ I v jiných listinách biskupa Jana se obrat „sigilli nostri caractere“ vyskytuje.²⁴

To znamená, že než dojdeme k definitivnímu závěru, musíme uvážit možnost, zda za formulářovým zněním se neskrývá původní listina Jana III. z Dražic. Zásadně by to nemožné nebylo, neboť ve skupině křížovnických listin z jádra FTB je jedna dokonce biskupa Mikuláše — jak jsme slyšeli — opsána se změněným jménem Tobiášovým. Také věcně by se dalo vysvětlit, že k přenesení špitálu, které provedl řezenský biskup, bylo třeba také hned potvrzení biskupa pražského.

Existenci předpokládané listiny Janovy lze ovšem prokazovat tímž způsobem, jak tomu bylo u listiny Tobiášovy — stylistickým zařazením a pomocí datovací formule. Janovy vidimusy jsou však stylizovány jinak až na jeden případ svatotomášský, kde vidimační formule je dosti blízká, s kterým však nelze počítat, poněvadž s největší pravděpodobností o Janův vidimus nejde, a dnešní jeho podoba je dílem původce svatotomášského kopiáře.²⁵ V koroboracích všech listin Janových chybí spojení „istud privilegium“, které charakterizuje právě styl T 1. V Janově listině typický obrat notáře T 1 („istud privilegium“) je nevysvětlitelný, ne však naopak obrat Janova notáře Petra („sigilli nostri caractere insigniri“) v listině, kterou T 1 skládal. V citované práci jsem se snažila prokázat, že za notáře Petra byla v biskupské kanceláři založena kancelářská kniha, která se tam udržela po celé XIII. století, a že z této knihy čerpal i T 1 při zhotovování FTB. Je tedy užití části koroborace dokladem působení stylu notáře Petra na styl T 1, který bude třeba mít na zřeteli i při pozdějším hodnocení listin tohoto notáře.

Pokud jde o zkrácenou datovací formuli, ani jí listinu Janovu neprokážeme; čtrnáctá indikce spadá právě do r. 1271 a pak by vidimus listiny byl vydán v červenci a samotná vidimovaná listina až v září, což je nemožné.

Zůstaneme proto při původním závěru, že skutečnou listinou pro formulář č. 96 vilheringského rukopisu a č. 39 rukopisu vídeňského a Přimdova byla listina Tobiášova z 1. července 1286, jejíž originál ani opis se nedochoval. Připouštím, že listina takto objevená, je sama o sobě pro historické bádání podružného významu. Právní čin — podřízení špitálu chebského pražským křižovníkům — je přece prokázán listinou řezenského biskupa Lva a konečně i jejím vidimusem Jana IV. z Dražic z 28. května 1311. Ptá se tedy zajisté právem čtenář, zda nebyla naše námaha vynaložena zbytečně, když jsme jenom doplnili — a ještě ne zcela bezpečně — údaje dostatečně prokázané jinak. Kdyby vskutku o nic jiného nešlo, pak by snad měl i pravdu.

Revize Palackého údaje měla však především přispět (a doufám, že i přispěla) k novému pohledu na jednu z našich nejznámějších formulářových sbírek. Poukázala na dosud opomíjený vídeňský rukopis, který se v případě křižovnické listiny ukázal pramenem úplnějším než starší rukopis inšprucký. Tobiášova listina patřila beze vší pochyby k jádru FTB. Proč byla v některých redakcích tohoto formuláře již tak záhy vynechána, je jiná otázka asi přímo spjatá s jeho funkcí. Příčina mohla tkvít i v tom, že jako stylistický vzor příliš velkou cenu tento formulářový kus neměl.

Ještě na jednu podstatnou věc metodické povahy však práce chtěla poukázat. Naznačila cestu, jak se bude třeba postupně zmocňovat celé formulářové sbírky, tak že bude třeba číslo od čísla zkoumat diplomaticky jeho faktickou hodnotu. Cesta to bude nesmírně obtížná, bude vyžadovat největší opatrnosti, neboť je jen málo formulářových kusů, které poskytují aspoň takovou oporu, jakou byla v našem případě listina řezenského biskupa. Jestliže pak i tu se vyskytlo tolik úskalí, tážeme

se s obavami, budeme-li schopni tuto obtížnou práci dovést k zdárnému konci. FTB a ostatní formuláře však přinášejí takové množství odjinud nedoložených pohledů na společenské poměry XIII. století v našich zemích, že tato práce za všech okolností podstoupena být musí. Nově a nově získávané zkušenosti ze studia větších celků i jednotlivých kusů a důsledně uplatňovaná diplomatická metoda jediné umožní bezpečně rozlišit, které formulářové kusy mají reálný základ a z které doby pocházejí, takže jich bude možno užít jako historického pramene, a které zůstanou jen pramenem literárním.

POZNÁMKY

¹ Tento poznatek neplatí jen pro formulářové sbírky XIII. stol., avšak vedlo by nás příliš daleko, kdybychom tu měli brát zřetel ke všem sbírkám ostatním. Pro řešení našeho úkolu to totiž není nutné.

² S. Dušková, Formulář Tobiáše z Bechyně ve světle listin pražských biskupů. SPFFBU, 1965, C 12, str. 53 a násl.

³ Siglu T I zavedl pro tohoto písaře R. Nový v práci Nejstarší český urbář z let 1283—1284, ČSČH VIII (1960); v další své práci Listiny pražských biskupů XI.—XIV. století. Acta Universitatis Carolinae 1960, Philosophica et historica 5, však označil téhož písaře siglou T II. Přesnější označení bude možné teprve tehdy, až budou definitivně zpracovány listiny biskupa Tobiáše. Zatím užívám označení, které zavedl R. Nový původně.

⁴ Jsou to listiny: Reg II, č. 1432; netištěná 1288, března 9. pro křižovníky; Reg II, č. 1438; 1491; 1495. Jim odpovídají v edici citované v pozn. 8 (FTB) č. 132, 145, 140, 149, 185.

⁵ Listina biskupa Mikuláše je z 13. února 1257 (Reg II, č. 140) ve FTB č. 146.

⁶ Listina Václava II. je z 20. června 1286 (Reg II, č. 1386) ve FTB č. 147.

⁷ Křižovnické listiny tvoří ve FTB č. 144—148; č. 145—147 jsou listiny skutečně dochované, u č. 144 a 148 lze skutečné listiny zatím předpokládat.

⁸ J. B. Novák, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279—1296). Historický archiv č. 22, Praha 1903.

⁹ Tabulae codicum manu scriptorum ... in bibliotheca palatina Vindobonensi, nro 2512 (Philol. 412). Užila ho pouze Milena Procházková ve své netištěné diplomové práci, K otázkám formulářových sbírek pražských biskupů Tobiáše z Bechyně a Jana IV. z Dražic. Brno 1956.

¹⁰ Viz Novák, l. c., str. XIII. s odkazem na Fr. Palackého, Über Formelbücher II. str. 7. Rukopisy kromě vídeňského se zabývá i Nový, Listiny, str. 144. Jeho časové zařazení rukopisů však není správné, proto ani jeho filiačních tabulek není možno užít.

¹¹ Fr. Palacký, Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte. Abhandlungen der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften V/2, str. 250.

¹² Reg II, č. 759.

¹³ Scrinium 10. Commenda Egreensis, fasciculus 2, sign. 10/2/1.

¹⁴ Tamtéž sign. 10/2/3. Listina je registována Reg III, č. 21.

¹⁵ Patrně rukou Emlerovou.

¹⁶ Užívám pro srovnání textu rukopisu Přimdova, který je mi přístupnější, fol. 229.

¹⁷ Originál listiny z křižovnického archivu jsem neměla k dispozici, užila jsem proto textu z opisu v kopiíři zv. „Codex aureus“, pag. 119, který jsem pravopisně upravila.

¹⁸ První indíce platí dále pro rok 1318, kdy se biskup Jan IV. odebral do Avignonu, a pro rok 1333, který ovšem zcela vyloučit nemůžeme.

¹⁹ Účlování je provedeno mnou, formulář je na fol. 40^v/3.

²⁰ Reg II, č. 1364, 1425, 1647; vidimusy křížovnické jsou neregistrovány.

²¹ Viz *Nový, Listiny*, str. 75.

²² FTB, č. 4, 19, 26, 36 atd.

²³ Reg II, č. 547; srov. i *Nový, Listiny*, str. 63.

²⁴ Např. Reg II, č. 223; 2671; Reg IV, č. 1821; Reg II, č. 763 atd.

²⁵ V kopiíši kláštera svatotomášského zvaného „Codex Thomeus“ je několik vidimusů. Na str. 30—34 vidimus biskupa Jana z 2. dubna 1278 (Reg II, č. 1116), na str. 38—39 shora dotčený vidimus biskupa Tobiáše ze 4. ledna 1286 (Reg II, č. 1364) a na str. 35 vidimus biskupa Řehoře ze 27. listopadu 1299 (Reg II, č. 1850). Všechny vidimují papežské listy a listiny týkající se obecně augustiniánů. Nápadné je, že všechny tři jsou téměř stejného znění, ač jsou vydány od různých biskupů. Dále je nápadné i to, že ačkoli klášter sv. Tomáše byl založen teprve r. 1285 (viz *M. Švábenský, Augustiniánské kláštery I. Brno 1959, str. 69*), má již vidimus biskupa Jana z r. 1278. Všemmu tomu bude třeba věnovat pozornost, na tomto místě je to pouze možno konstatovat.

EINE UNBEKANNTE URKUNDE FÜR DIE PRAGER KREUZHERREN MIT DEM ROTEN STERNE IN DER FORMULARSAMMLUNG DES PRAGER BISCHOF S TOBIAS v. BECHYNĚ

Die Verfasserin hat sich bereits mit der Entstehungsgeschichte der im Titel angeführten Formularsammlung (FTB) anderwärts eingehender beschäftigt (vgl. SPFFBU 1965 C 12), indem sie einerseits Urkunden der Prager Bischöfe aus der zweiten Hälfte des 13. Jhdts, andererseits das in FTB zur Verfügung stehende Urkundenmaterial diplomatisch bearbeitet hatte. Es ist ihr namentlich auch gelungen den vermutlichen Kern der FTB aufzudecken und als Bestandteile derselben zu erfassen: a) eine Gruppe von wirklichen Urkunden des Bischofs Tobias, die sein Notar T 1 ausgefertigt hat, b) eine Gruppe von zwar ebenfalls wirklichen, jedoch auf den Namen verschiedener Aussteller für die Prager Kreuzherren als Empfänger herausgegebenen Urkunden.

Im vorliegenden Aufsatz werden nun die auf diese Weise gewonnenen Erfahrungen als Ausgangspunkt zur Lösung eines Einzelurkundenproblems aus der FTB benützt. Das betreffende Stück (A) gehört jener Redaktion der FTB an, deren Fassung in drei Handschriften, nämlich in einer Wiener, in einer Wilheringer und in einer Prager Kapitelhandschrift (in dem sogen. Primdakodex = Sign. Kapitelarch. J 40^v) vorliegt. In dieser Redaktion kommt als Urkundenaussteller nicht mehr Tobias v. Bechyně vor, da ihr Urheber fast in allen betreffenden Stücken den Namen Tobias mit dem des Bischofs Johann IV. v. Dražic (1301—1343) ersetzt hatte. A, das die Prager Kreuzherren zum Empfänger und Bischof Johann zum Aussteller hat, wurde auf Grund der Wilheringer sowie der Prager Primdahandschrift (die Wiener blieb ausser Acht) bereits von der älteren Forschung berücksichtigt. Fr. Palacký meinte sogar, er hätte die Originalvorlage von A entdeckt, wobei er höchstwahrscheinlich eine Urkunde Johann IV. (A 1) meinte, die ihrem Inhalt nach A tatsächlich entsprechen mag. Der Ansicht Palackýs kann dennoch nicht beigeprichtet werden. Die Fassung von A 1 entspricht nämlich der von A weitgehend nicht. Da nun aber ihrer Fassung nach A ganz ausgesprochen — wie die Verfasserin zu beweisen vermochte — aus der Kanzlei des Bischofs Tobias herrühren muss, erscheint folgende Lösung des ganzen Problems vollkommen am Platze zu sein. A ist zwar von einer wirklichen Urkunde abgeleitet worden, nicht aber von A 1, sondern von einer anderen Urkunde (A 2), die den Bischof Tobias selbst zum Aussteller hatte und dem vermutlichen Kern der FTB angehörte.

Auf diese Weise wurde in methodischem Sinne folgender wichtiger Beweis erbracht: Die Feststellung urkundlicher Vorlagen von Stücken, die in Formularsammlungen einverleibt vorliegen, erscheint nicht auf jene Fälle beschränkt zu sein (wie ja zur Zeit bestenfalls angenommen wird), wo neben der betreffenden Eintragung in der Formularsammlung auch noch tatsächlich die urkundliche Vorlage des Stückes zur Verfügung steht. Selbstverständlich ist eine derartige Erweiterung der Untersuchungsbasis nur unter der Bedingung möglich, falls alle Vorrichtungen getroffen werden, um einen folgerichtig diplomatischen Zutritt zur Lösung aller in Betracht kommenden Fragen erschließen zu können.

